Віталій Кривошеїн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Зміст та співвідношення основних категорій сучасного безпекового середовища

Мета. Аналіз співвідношення типів небезпек: загроз, викликів, вразливостей та ризиків безпеці, встановлення взаємозв'язку між національною та глобальною безпекою, перегляд ключових проблем безпекового середовища.

Актуальність. В умовах сучасних змін глобального безпекового контексту, разом із появою все більшої кількості та різноманіття загроз, поняття безпеки потребує актуалізації у відповідності до трансформацій, що відбуваються.

Результати. Показано, як наприкінці XX століття на реконцептуалізацію безпеки вплинули глобальні контекстуальні зміни, пов'язані із закінченням Холодної війни разом з використанням конструктивістських підходів у соціальних науках. Встановлено як ця дуальна зміна вплинула на переосмислення безпекових викликів у другому десятилітті XXI століття, що зумовило збільшення інтересу до даного дослідження. Виявлено, що поняття вразливості та ризиків використовуються не тільки в контексті зовнішньої та оборонної політики, а також і щодо викликів екологічній безпеці, спричинених глобальними змінами навколишнього середовища, зміною клімату, небезпеками та катастрофами, де бракує консенсусу щодо значення вразливості та ризиків.

Висновки. Доведено, що концептуальне мислення щодо загроз безпеці зумовило 1) необхідність більш точного визначення та консенсусу щодо цих концепцій, особливо щодо практичних політичних заходів для досягнення узгоджених цілей та 2) систематизацію видів загроз для усіх видів безпеки і життєзабезпечення. Визначено, що деградація традиційних політичних інститутів, на тлі виродження усталеної системи міжнародно-правового порядку зумовлюють появу нових загроз національній безпеці держави і відповідно політичній, як її підкатегорії. Наголошується, що сучасними дослідниками мало уваги приділено вивченню співвідношенню понять політичної безпеки, безпеки держави і загроз державній безпеці. З'ясовано, що в умовах появи нових глобалізаційних загроз держави стикаються зі зміною безпекового контексту і потребують перегляду стратегій забезпечення безпеки, оновлення дискурсу щодо політичної та національної безпеки.

Ключевые слова: безпека держави, безпековий ризик, загроза безпеці, виклики безпеці, вразливості, політична безпека, національна безпека, глобальна безпека

Vitaliy Kryvoshein

Oles Honchar Dnipro National University

Content and relationship between the main categories of the modern security environment

The study aims to analyse the connection among types of security intimidations: threats, challenges, vulnerabilities, and security risks, to establish the rapport between national and global threats, to review critical issues of the security environment.

The study's relevance is that the concept of security needs to be updated in the current changes in the global security context and the emergence of an increasing number and variety of threats under the transformations that are taking place.

The research shows how the reconceptualization of security in the late twentieth century was influenced by global contextual changes associated with the end of the Cold War and the use of constructivist approaches in the social sciences. This dual change has led to a rethinking of security challenges in the second decade of the 21st century, leading to increased interest in this study. It is exposed that the concepts of vulnerability and risk are used not only in the context of foreign and defence policy, but also concerning ecologic security challenges caused by global environmental change, climate change and dangers and disasters, where there is no consensus within and among the community on vulnerability, and risks.

In conclusion, it is proved that conceptual thinking on security threats has necessitated precise definition and consensus on these concepts, especially on practical policy measures to achieve agreed goals, and systematization of types of threats to all types of security and life support. It is determined that the degradation of traditional

political institutions, against the background of the degeneration of the established international law system and order, cause the emergence of new threats to national security and, accordingly, political, as its subcategories. It is noted that modern researchers have paid little attention to studying the connection between the concepts of political security, state security and threats to state security. In the context of new globalization threats, states are facing a change in the security context and need to review security strategies and update the discourse on political and national security.

Keywords: *state security, security risk, security threat, security challenges, vulnerabilities, political security, national security, global security*

Вступ

Взаємозв'язок між безпекою держави та глобальною безпекою, абстрактно, є досить простою артикуляцією. Спираючись на визначення Звіту ООН про людський розвиток 1994 року: «Одним з найважливіших аспектів безпеки людини є те, що люди повинні мати можливість жити в суспільстві, яке поважає їх основні права» (Human Development Report, 1994, р. 32). Незважаючи на те, що в дослідження безпеки прийшли до розуміння того, що дану категорію важко визначити, її підкатегорія політична безпека на базовому рівні стала означати запобігання урядовим репресіям, систематичне порушення прав людини та загрози з боку мілітаризації.

Розуміння концепції безпеки сьогодні давно вийшло за межі військового контексту і виживання держави в анархічних умовах, включивши інші сфери: екологічну (загрози біосфері), соціальну (загрози поняттям спільноти), економічну (загрози добробуту громадян) та політичні (загрози певним національним ідентичностям). Більше того, у критичному конструктивістському викладі, загрози безпеці не трактуються як об'єктивний набір умов, що існують незалежно від наших знань та уявлень про них, а скоріше як політизована категорія. Сприйняття загроз безпеці створюється перформативно, шляхом актів сек'юритизації, в яких конкретна проблема сприймається як екзистенційна загроза, наприклад, у політичних виступах та презентаціях ЗМІ, і приймається як така, шляхом легітимізації аудиторії. Враховуючи появу нових загроз категорія безпеки на всіх рівнях потребує переосмислення.

Нажаль, оновлені концепція безпеки і поняття ризику мало вивчені на теренах України, а також потребують більш чіткого формулювання серед світових науковців, як

і взаємозв'язок між концептами політичної безпеки, безпеки держави і глобальної безпеки. Спираючись на напрацювання зарубіжних дослідників, можна сказати, що політичний ризик детермінується виключно як ризик держави. Зазвичай дослідники зупиняються на визначенні політичного ризику як негативних наслідків, спричинених негативними і небажаними політичними факторами, що потребує уточнення. Сучасна держава має розглядати власну безпеку відразу в кількох вимірах: безпека громадян як мета існування держави, політична безпека як основоположний принцип, економічна безпека як основа, військова, культурна та соціальна безпека як гарантії і сприяння міжнародній або глобальній безпеці як джерелу підтримки.

Отже, метою даного дослідження є аналіз співвідношення типів небезпек: загроз, викликів, вразливостей та ризиків безпеці, встановлення взаємозв'язку між національною та глобальною небезпекою, перегляд ключових проблем безпекового середовища.

Результати дослідження.

Загальна характеристика безпекового середовища. Питання безпеки сьогодні набуває все більшої актуальності, оскільки традиційні загрози все тісніше пов'язані з транснаціональними загрозами, що в свою чергу породжує нетрадиційні загрози безпеці держав на різних рівнях. Важливими тенденціями, що характеризують і формують нове середовище безпеки можна назвати такі чинники:

1) Ідея «нового середньовіччя», тобто занепаду Вестфальської системи та зростання кількості видів міжнародних суб'єктів – період та званого «тривалого стійкого розладу».

2) «Простори безпорядку», території, де управління є слабким або де існують

альтернативи державному управлінню. Сюди входять зони соціального та економічного відчуження, як інкубатори злочинності, тероризму та хвороб.

3) Глобалізаційні потоки (наприклад, небезпечні потоки незаконних товарів та капіталу) та посилення зв'язків і залежностей.

4) Збільшення кількості акторів «без суверенітету», що формує нове середовище безпеки. Безсуверенні суб'єкти є як продуктами, так і експлуаторами глобалізації, але не обмежуються суверенітетом, вони краще встановлюють зв'язки, ніж уряди, і функціонують як розподілені адаптивні навчальні мережі, до їх числа належать транснаціональні актори, терористичні мережі тощо (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, p. 12–13).

5) Сітьові організації та вбудовані мережі.

6) Контекстна складність нового безпекового середовища, в якому немає незалежних та залежних змінних, при чому в цій системі все взаємозалежно. Оскільки такі складні системи, якою є безпека, перебувають у просторі між хаосом і порядком, виявлення закономірностей є важливим кроком до їх розуміння та управління. У дослідженні безпеки важливо визнавати динамізм, трансформацію та постійну еволюцію системи, саме тому потрібні постійне вдосконалення та спостереження за змінами і загрозами безпеці.

Визначення загроз не має об'єктивного вимірювання питань на основі загальних критеріїв. Те, як політичні спільноти визначають загрози своїй безпеці відображає, які цінності потребують захисту. Що стосується порядку денного безпеки національних держав важливим залишається визначення власне політичного співтовариства, пріоритети, що надаються певним питанням, і потенційно надзвичайні заходи для вирішення загроз (Browning, & McDonald, 2013, p. 240).

Для забезпечення безпеки сьогодні важливо розуміти що саме визначається під загрозами, небезпеками та ризиками, які є відображеннями цінностей (Stevens, & Vaughan-Williams, 2016, p. 28–29). Рівень безпеки також є важливим: національні держави, індивідууми чи біосфері визначають які те від яких видів загроз

необхідно захищатись. Часовий масштаб дозволяє окреслити коло загроз: безпосередні чи довгострокові, що дозволяє якісніше визначати підходити до розв'язання проблем безпеки. Класифікація загроз дозволяє забезпечити безпеку більш якісно, адже існує величезна різниця між середньостроковою загрозою національній безпеці, спричиненій, наприклад, пандемією CoVid-19 та можливим релігійним конфліктом у цілому регіоні або глобальними змінами клімату.

Співвідношення національної та глобальної безпеки. Безпека, подібно миру та ідентичності є багатозначними поняттями. Внаслідок відсутності концептуальних кордонів, безпека, використовується у багатьох політичних проектах як на державному, так і на міжнародному рівнях. Отже, «безпека є потужним політичним інструментом для привернення уваги до пріоритетних питань у змаганні за увагу до уряду» (Williams, 2008, p. 95). Також безпека визначається «збереження норм, правил, інститутів та цінностей суспільства», всі інститути, принципи та структури, пов'язані із суспільством, включаючи людей, повинні бути захищені від військових та невійськових загроз (Makinda, 1998, p. 283). Хоча теоретично між цими концепціями національної та глобальної безпеки існує межа, її недостатньо для підтримання чіткого розмежування між ними, вони мають скоріше симбіотичний взаємозв'язок, обмежений локальною сферою безпеки, що не може розглядатись державами одноосібною. Крім того, у міжнародній сфері існують проблеми, які потребують вирішення внутрішнім апаратом безпеки.

Національна безпека описується як здатність держави забезпечити безпеку та захист свого населення. Водночас глобальна безпека еволюціонувала внаслідок необхідності, яку природа та глобалізація надали державам: це вимоги, з якими не здатна самотійно впоратись жодна система національної безпеки і що потребує міждержавної співпраці. Глобальний взаємозв'язок і взаємозалежність між державами, які світ переживав і переживає після закінчення Холодної війни, обумовлюють необхідність тіснішого співробітництва та співпраці. Одним з основних викликів

у сфері глобальної безпеки, є концепція комплексності безпеки, коли загрози безпеки країн глибоко взаємопов'язані, настільки, що потреби безпеки однієї держави неможливо реалістично розглянути, не враховуючи потреби безпеки інших держав, що одночасно породжує суперництво між державами (McSweeney, 2009, p. 102). Засіб проти такого суперництва полягає у співпраці, яку можна знайти лише в ініціативах глобальної безпеки, втіленої усіма державами одночасно. Розширене визначення Управління ООН з координації гуманітарних справ щодо безпеки розрізняє наступні її сфери:

1) економічна – створення робочих місць та заходи проти бідності;

2) харчування – заходи проти голоду та недоїдання;

3) здоров'я – запобігання хворобам, відсутності доступу до базової медичної допомоги;

4) екологія – заходи проти погіршення стану довкілля, виснаження ресурсів, стихійних лих та забруднення;

5) особиста – заходи проти фізичного насильства, злочинності, тероризму, домашнього насильства та дитячої праці;

6) суспільна – заходи проти міжетнічної та релігійної напруженості;

7) політична – протидія політичним репресіям та порушенням прав людини (Human Development Report, 2020).

Сьогоднішній світ відрізняється тим, що все більше національних проблем вимагають поглибленого співробітництва між державами, що виводить їх з національного рівня на глобальний. Вислів «Світові лідери продовжують діяти так, ніби безпека їхніх держав базується на національній військовій потужності» залишається актуальним і сьогодні (Beres, 2016, p. 2). Сьогодні існує нагальна потреба переоцінити твердження про те, що єдиним безпечним курсом розвитку є той, в якому добробут та безпека кожного визначається з позиції того, що найкраще для системи в цілому, звідси глобальної безпеки – сукупність найкращого для всіх. Таким чином, насправді глобальне співтовариство отримає значні переваги від розширення внутрішньодержавної співпраці і переоцінки загроз і викликів, розуміння того які з ним можуть бути вирішені на

внутрішньому рівні, а які потребують інтегрованої міжнародної співпраці, адже проблеми національної та регіональної безпеки рано чи пізно стають проблемою глобальної безпеки. Тому можна сказати, що загальним інтересом буде, щоб жоден виклик національній безпеці не переростав у глобальну проблему.

Реконцептуалізація основних категорій безпеки. Сьогодні безпека як політична цінність не має самостійного визначення і пов'язана з індивідуальними або суспільними системами цінностей. Безпека в об'єктивному сенсі вимірює відсутність загроз набутих цінностям, у суб'єктивному сенсі – відсутність страху перед такими цінностями (Wolfers, 1962, p. 151). Отже, у своєму дуальному значенні безпека означає відсутність об'єктивних небезпек, тобто загроз, викликів, вразливостей та ризиків, а також суб'єктивних страхів, а суб'єктивно – їх сприйняття такими. Об'єктивна безпека досягається внаслідок запобігання, управління ризиками, адаптації до небезпек, спричинених появою все нових видів загроз для ще більшої кількості суб'єктів від індивідумів до глобальних чи міжнародних організацій. Сьогодні світ переживає трансформацію концепту безпеки, що пов'язане з виділенням чотирьох типів небезпек (загрози, виклики, вразливості та ризики) для п'яти аспектів безпеки (військовий, дипломатичний, економічний, соціальний та екологічний).

Міжнародна політична реальність, а разом з нею загрози, виклики, вразливості та ризики миру та безпеці залежать від світогляду, концептуальних моделей, теоретичних концепцій, в той же час існуюче мислення, традиції, досвід, ЗМІ та факти інтерпретують образи світу, які створюють реальність у певному суспільстві. Таким чином, наукові концепції, що використовуються, разом із реальністю, сформовані під впливом світогляду та теорій, побудованих соціально. Для переосмислення «концепції безпеки» та пов'язаних з нею категорій (загрози, виклики, вразливості та ризики системи безпеки) важливими залишаються наступні явища: 1) зміна міжнародного порядку, викликана завершенням Холодної війни та подіями 11 вересня, а також 2) парадигмальний перехід у соціальних науках від позитивізму

до конструктивізму, а також концепції суспільства (світового) ризику (Besk, 1998).

По завершенню Холодної війни глобальний поворот змінив біполярний світовий порядок, заснований на концепціях ядерного стримування гарантованого взаємного знищення. Завершення Холодної війни та супутні структурні зміни монументальної системи внесли революційні зміни в мислення безпеки, що призвело як до змін у баченні традиційних загроз безпеці, так і до низки внутрішньодержавних конфліктів, масштабних конфліктів та геноцидів (Abdur, & Sabur, 2011, p. 156). Віднині безпека сприймається як фундаментальні зміни в міжнародному політичному порядку, що призвели до появи нових жорстких загроз безпеці, разом із поширенням м'яких викликів безпеці (екзогенних), появи нових вразливостей та ризиків, які сприймаються та інтерпретуються по-різному, а також зростаюче сприйняття нових викликів, спричинених глобальними змінами навколишнього середовища та процесами глобалізації, які можуть призвести до летальних наслідків та перерости в політичні кризи та жорстокі конфлікти.

Дедалі частіше проблеми зміни клімату, забезпечення сталого розвитку та захисту від кліматичних змін, гідрометеорологічна небезпека стають частиною декларативних політичних заяв, таких як Порядок денний XXI або Цілі тисячоліття, та Йоганнесбурзький план дій. Багато із цих невійськових викликів м'якої безпеки, потребують невійськової оборони, що підтверджує твердження про те, що безпека сьогодні явище, що далеко виходить за межі звичного сприйняття військової оборони. Реконцептуалізація безпеки була спровокована не лише глобальними контекстуальними змінами, але й фундаментальними змінами в підходах соціальних наук від позитивізму до конструктивізму (ідеї матерія, реальність і знання соціально конструюються) в політичній науці та міжнародних відносинах до «рефлексивної сучасності» в соціології (Besk, 2015, 2016). Поєднання впливу зміни міжнародного порядку на об'єкт аналізу безпеки та нових теоретичних підходів у соціальних науках об'єдналися у нових концепціях та теоретичних підходах щодо загроз безпеці, появи оновлених викликів

та ризиків, що призвело до наукового різноманіття.

Збільшення політичного фокусу від військових загроз до нових викликів, спричинених глобальним змінам навколишнього середовища та глобалізації, а також до різноманітних екологічних потрясінь вимагає основних змін у мисленні політиків та наукової спільноти. Названі події призвели до розширення поняття безпеки від політичного та військового вимірів до економічного, соціального та екологічного, а також поглиблення від вузького фокусу національної безпеки до інших референтів сек'юритизації від особистості до глобальної та міжпланетної системи. У європейських дискурсах з безпекових питань розширена концепція безпеки застосовується урядами та в наукових дискусіях, що поєднує п'ять вимірів безпеки з п'ятьма рівнями аналізу. Національна безпека є головним референтом держави, людська безпека – людини. Відповіді на питання безпеки: для кого, від кого, ким, якими є основні цінності, які загрози і якими засобами забезпечується принципово відрізняються для обох концепцій. Сьогодні часто використовується таке розуміння безпеки за якого безпека людини зосереджується на екологічному вимірі, на взаємодії між людиною чи людством як причини та жертви чинників глобальних змін навколишнього середовища як в контексті антропогенної, так і природної мінливості (Feketa, & Bogardi, 2019, p. 3).

Етимологічні витoki поняття «загроза». За визначенням Оксфордського словника загроза трактується як загрозове зауваження, попередження, ультиматум, або небезпека, загроза, ризик. Разом із цим, загроза може ототожнюватись із залякуванням, шантажем. В будь-якому разі загроза – це фактичний намір нашкодити, заподіяти збитки, настрашити, залякати, погрожувати, таким чином поняття загрози нерозривно пов'язане із забезпеченням безпеки. У політиці безпеки та дослідженнях безпеки термін «загроза» широкоживаний саме як політичний термін і як наукове поняття.

Згідно з концепцією Беррі Бузана, державні інституції зіштовхуються з двома видами загроз: силові (можливості) та ідейні (ідеологія). Територія держави може

опинитись під загрозою захоплення або нанесення збитків, внаслідок внутрішній та зовнішніх небезпек. Різні «компоненти» держави вразливі до різних типів загроз, в той час як сильним державам в першу чергу загрожують зовнішні сили, слабкі можуть бути скомпрометовані як зсередини, так і ззовні. З точки зору класичних теорій військовими загрозами можна вважати захоплення території, вторгнення, окупація, зміна влади, маніпуляції політикою, економічними – обмеження імпорту, санкції, дефолт, валютний контроль тощо, екологічні загрози – шкода безпосередньо фізичній базі держави (Buzan, 1983, p. 57). Ці загрози визначають незахищеність і встановлюють порядок денний національної безпеки як проблему безпеки. Розуміння загроз вимагає розуміння вразливостей держави. Розглядаючи конкретні загрози, міжнародна стратегія безпеки фокусується на джерелах та причинах загроз, метою яких є не блокування або компенсація загроз, а їх зменшення або усунення завдяки політичними діями. Провідні міжнародні актори відображають зміни у стратегічному контексті безпеки у своїх національних документах, що дозволяє говорити про стійкий зв'язок між глобальною безпекою і безпекою держави.

Ключові виклики середовища безпеки. Основними загрозами безпеці сьогодні визнано швидкий прогрес військових технологій, збільшення розповсюдження різновидів озброєння, поява нових просторів конкуренції (космос та кіберпростір), збільшення можливостей для прорахунку, внаслідок появи значної кількості змінних у системі безпеки. В сучасному середовищі безпеки держави мають не тільки швидко адаптуватись до нових змін, загроз, небезпек та викликів, але й постійно трансформувати стиль політичної культури, що в свою чергу впливає на розуміння політичної безпеки кожною окремою державою. В цьому випадку демократія демонструє здатність діяти на благо людей, для стабільності в країні, в інтересах нації. Глобальна безпека в сучасному світі повинна бути прямо пов'язана із силою та єдністю між державами, вільний світ сильний своїми цінностями та переконаннями, запорукою безпеки в сучасному світі дійсно стають спільні цінності і бачення стратегії розвитку, єднання.

Сорок років тому Гельсінський заключний акт встановив принципи кращих відносин між Сходом та Заходом. Ними стали повага до суверенітету націй, недоторканість кордонів та прагнення врегулювати розбіжності мирними способами. Демократії сьогодні мають розбудовувати відкрите, процвітаюче та плюралістичне суспільство, засноване на глобальних цінностях. Проблеми безпеки в країні залежать насамперед від двох факторів: внутрішнього та зовнішнього (Cohen, 2017).

Зовнішній фактор – це фактор агресії із застосуванням усіх гібридних механізмів. Внутрішній фактор – це фактор довіри населення владі, впевненість в економічній стабільності, безпеці, захищеності, довірі до сфери охорони здоров'я, освіти, довіри політикам, гарантії добробуту. Цей шлях однаковий для всіх держав світу. В цей же час сьогодні до найбільших загроз, пов'язаних із зовнішнім фактором, є міжнародний тероризм, імміграція та пандемія коронавірусної хвороби. Міграція залежить від зростання тероризму і стає справжнім викликом безпеці для європейської та євроатлантичної безпеки, враховуючи те, що ІДІЛ не є класичною терористичною організацією, адже контролює територію, має риси держави, відновляє халіфат і поводить як держава. Значна кількість мусульман в Європі навіть за кілька поколінь не інтегрувалися в європейське суспільство, а ізолювалися. З іншого боку, слабкі європейські економіки породили диспропорцію, що створило високий рівень безробіття. В той же час пандемія CoVid-19 призвела до зміни економічної ситуації у світі, зменшила не тільки міграційні потоки, враховуючи трудову міграцію, але і сприяла дезінтеграційним настроям, внаслідок закриття державних кордонів, навіть у межах існуючих міждержавних альянсів.

Сьогодні ми розуміємо справжню цінність безпеки, як ніколи раніше. Систему безпеки потрібно змінювати відповідно до сучасних викликів та загроз безпеки. Світ XXI століття – це світ повсюдних перетворень і трансформацій пов'язаних зі змінами традиційних структур системи. Однією з тенденцій формування нового глобального порядку є розвиток процесу глобалізації та його вплив. Сучасне середовище

безпеки також має сильний взаємозв'язок з глобалізацією, як всеохоплюючою концепцією. Незважаючи на те, що сьогодні світ глобалізований та єдиний як ніколи раніше, ми повинні поважати та оцінювати ідею меж, суверенітету та незалежності держави, права держави вести власну гуманну політику. Отже, по-перше, ми повинні реалізувати концепцію єдності у різноманітті, система має функціонувати так, щоб кожен елемент, тобто держава була незалежною частиною цілого. Це один із найскладніших викликів для безпеки адже він пов'язаний із світоглядом, саме це практично, а не суто теоретично дозволить досягти рівності, поваги і уникати конфліктів та воєн, що і досі становлять найбільшу загрозу миру та стабільності у світі, а значить глобальній і національній безпеці.

Наступною важливою складовою забезпечення безпеки держав, в сучасних умовах залишається знаходження інструменту реального впливу на агресора, що найважливіше, бажано це має відбуватись у мирний спосіб, оскільки накопичення зброї не є рішенням. Для забезпечення справжньої безпеки конфлікти слід вирішувати без зброї, світ має перестати змагатись у силі і потужностей армій та озброєнь, адже найсильнішим насправді є наймудріший. Зважаючи на високий рівень інтеграції міжнародних акторів для забезпечення збалансованого світового порядку потрібні ефективні міжнародні організації. Таку роль і досі може виконувати ООН, але за умов значних змін і перетворень, що відповідають потребам часу, розумінню того, що з моменту її заснування світ став іншим. Сьогодні система колективної безпеки є визначальною рисою ХХІ століття, втім зараз система важелів тиску на кожному континенті диспропорційна та не сучасна, як і система постійного членства і переваг. Перед подібним викликом постає і найбільший сучасний військовий Альянс, адже НАТО так само потребує змін, можливо, через розширення, НАТО повинна розуміти цінність своїх сусідів і не повинна недооцінювати силу агресора.

Висновки

Сьогодні безпека ще більш багатовимірною, вона не є тотожною обороні або військовій спроможності, вона багатокomпонентна

і багатогранна. Окрім традиційних загроз і викликів, проаналізованих вченими впродовж ХХ століття, перші два десятиліття ХХІ століття додали нові виклики і загрози. Так, окрім класичного підтримування безпеки вкрай важливим став контроль фінансової системи, на яку чи не найсильніше вплинула глобалізація. Сьогодні розрив між «багатими і бідними», «заходом та сходом», «північчю і півднем» величезний і продовжує збільшуватись, що призводить до збільшення міграційних потоків, посилення відчуття незахищеності, часто призводить до «революції босих», мова йде не тільки про безпеку людей, і розбіжності в зарплатах, а й про вичерпання ресурсів планети. Сьогодні, можливо вперше за довгий період часу, людство починає розуміти важливість охорони здоров'я, порятунку життя, подолання голоду, лікування захворювань: СНІДу, раку та багатьох інших з них, які особливо процвітають у бідних країнах. Внаслідок пандемії коронавірусу суспільство нарешті усвідомило, що система безпеки здоров'я є глобальною і її неможливо вирішувати виключно на національному рівні. Однією з найважливіших проблем сучасного середовища безпеки є проблема екології, яка нерозривно поєднана з охороною здоров'я: забруднення навколишнього середовища, парниковий ефект, виснаження озонового шару, смог, деградація ґрунту, вирубка лісів – все це не тільки шкодить екосистемі, але і загрожує життю людства в цьому єдиному, універсальному, інтегрованому світі. Не меншій уваги потребує і безпека соціальних потреб із якісним забезпеченням захисту прав людини та верховенства закону, а також рівністю і однаковим доступом до благ, адже в іншому випадку людство може постати перед ситуацією, коли найбільшою проблемою стане гуманітарна безпека. У сучасному світі важко переоцінити роль освіти і освіченості. Тільки раціонально налаштоване суспільство може захистити світ від самознищення, внаслідок розвитку умінь аналізувати, захищаючи себе, в тому числі, і від агресії в інформаційних війнах, подолати неписьменність. Високоосвічене суспільство – вакцина від кібервійни, вірусу сучасного життя і двигун прогресу, запорука еволюції. Зрештою, безпека – це не зброя, це

здатність продовжувати життя на планеті, придатні умови для цього, безпека – це відчуття захищеності в кожному куточку світу, це повсюдна рівність прав. Отже, у XXI столітті, нові тенденції сучасного світу погіршили загрози: війни з новітньою зброєю, оновленими збройними силами та ядерною зброєю. Сьогодні потрібно захищати не тільки класичні простори, але

й інформаційний простір, адже суспільство вже стикнулось із революціями розпочатими у кіберпросторі, а також інформаційною війною. Кожного дня необхідно знаходити слабкі місця сучасного середовища безпеки і намагатись протистояти новим загрозам, тому що безпека подібна до карткового будиночку вона гарантується кожним суб'єктом і об'єктом, що є в ній.

REFERENCES

- Abdur, R. K., & Sabur, A. (2011). *Human Security Index for South Asia: Exploring Relevant Issues*. Dhaka, The University Press Limited.
- Beck, U. (1998). *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2015). Emancipatory catastrophism: What does it mean to climate change and risk society? *Current Sociology*, 63 (1), 75–88.
- Beck, U. (2016). *The Metamorphosis of the World*. Cambridge: Polity.
- Beres, L. R. (2016). *Surviving Amid Chaos: Israel's Nuclear Strategy*. New York.
- Browning, C., & McDonald, M. (2013). The Future of Critical Security Studies: Ethics and the Politics of Security. *European Journal of International Relations*, 235–55.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press.
- Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Col.: Lynne Rienner.
- Cohen, M. (2017). *The Phantom Threat of Terrorism*. *The Boston Globe*. February 2. Retrieved from <https://www.bostonglobe.com>.
- Feketa, A., & Bogardi, J. (2019). *Introduction. Intergrative Risk and Security Research*, 3. Resilience and Vulnerability: Conceptual revolution(s) or only revolving around words? A collection of essays, working papers and think pieces from the period 2008–2018. A. Fekete, J. Bogardi (Eds.). (p. 3).
- Makinda, M. (1998). Sovereignty and Global Security, *Security Dialogue*. Sage Publications, 29 (3), 281–92.
- McSweeney, B. (2009). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stevens, D., & Vaughan-Williams, N. (2016). *Everyday Security Threats: Perceptions, experiences and consequences*. Manchester: Manchester University Press.
- UNDP. (1994). Human Development Report. Retrieved from http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.
- UNDP. (2020). Human Development Report 2020. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
- Williams, P. D. (2008). *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge.
- Wolfers, A. (1962). National Security as an Ambiguous Symbol. *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*. (p. 147–65). Baltimore: John Hopkins University Press.

Kryvoshein Vitaliy

Dr. Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-3380-7850>, 1-704@i.ua

Стаття надійшла / Article arrived: 07.02.2020

Схвалено до друку / Accepted: 20.02.2021